

BESZÁMOLÓK

SZEMLÉK

REFERÁTUMOK

A könyvtárosok jövője Körkérdés prominens személyekhez

Susan Mendelsohn tájékoztatói szaklró az alábbi kérdést tette fel néhány, az elektronikus információt jól ismerő szakembernek:

„Lesznek-e könyvtárosok 2024 körül, s ha igen, mi lesz a dolguk?” Íme, a válaszok lényege.

Michel Bauwens, a Wave folyóirat szerkesztője (Belgium):

A fizikai környezetben dolgozó könyvtárosokat felváltják az ún. „kibertárosok” (cybrarians), akik digitális környezetben, vagyis a kibernetikai térben (a „kibertérben”) dolgoznak. Feladatuk, hogy az elektronikus formában tárolt emberi ismereteket elérhetővé tegyék. A kibertérben szükség lesz az idegenvezetőkre. Abban a korban, amikor az emberi érdeklődés lesz a fő gazdasági egység, az a szaktudás, amely a helyes forrásokhoz juttatja az embereket, ugyancsak fontos lesz. A kibertárosok küzdeni fognak az információs arisztokrácia ellen, a digitális demokráciáért. Mottójuk: Egy szervezet, egy (hálózati) könyvtár, egy kibertér.

Niels Jensen, Institut for Kemiteknik (Lyngby, Németország):

Könyvtárosok voltak már az első keresztény közösségeket megelőzően is, az ókori Egyiptomban és az asszír-babilóniai civilizációban is. Egy ilyen kitartó hivatás nemigen fog eltűnni 30 éven belül. Úgy vélem, 2024-ben is ők lesznek az emberi tudásbázis őrzői. Sok-sok évszázaddal ezelőtt ezek a tudásbázisok papirusztekercsek, kő- vagy agyagtáblák voltak. Mára ezeket felváltották a könyvek, a filmek, a gramofonlemez, a videoszalagok és így tovább. Harminc év múlva a tudásbázist óriási véletlen hozzáférésű tárhelyek fogják tárolni, amelyek a biokémiai technikát alkalmazzák. A könyvtárosok éppen úgy fogják ezeket a tárhelyeket fenntartani, kezelni, és segíteni az olvasók navigálását a tárhelyekben, ahogyan ezt ma a könyvekkel teszik.

David Raitt, Systems Studies Division, European Space Agency – ESTEC (Hollandia):

Miért tartják ezt a kérdést olyan izgalmasnak? Talán azért, mert a könyvtárosok munkájának tárgya, az információ, online vagy CD-ROM-on is hozzáférhető, és vannak elektronikus könyvek, nem csak papírra nyomtatott könyvek? Mit számít ez?

Miért éppen a könyvtárosoknak teszik fel ezt a kérdést? Feltették-e már ugyanezt a kérdést a tanároknak, a távoktatás, a CD-ROM-hordozón, diszketten vagy mágnesszalagon elérhető tanulmányok korában? Vagy a bolti elárúsítóknak a televízió vagy a számítógép-hálózatokon át megoldható távvasárlás korában? Vagy a bankoknak, a távbankügyletek bevezetésekor, vagy a színházi mozikat, színházakat kívánságra házhoz szállító tv-színház időszakának kezdetén?

Szerintem sok időnek kell eltelnie ahhoz, míg mindez az elektronikus és videoszolgáltatás gyökeret ereszt. Legalábbis némi ellenállás várható azzal szemben, hogy valaki egész életét tv-távírányító gombok nyomogatásával töltse, és minden olvasnivalóját egy kis képernyőre szorítva lássa, elhagyva a valóságos dolgok érzését, látását, tapintását. Tehát 2024-ben a könyvtárosok ugyanazt fogják tenni, amit tettek eddig, legfeljebb sokféle technikai segédeszközük lesz.

Graeme Muirhead, bibliográfiai adatbázis-menedzser, Solihull Libraries and Arts (Egyesült Királyság):

Mivel 2024-ben nyugdíjba megyek, ezért előrejelzést 2023-ra mondok. Akkorra csak a mai katalógizáló és adatbázis-kezelők lesznek az egyedüli könyvtárosok. A könyvtár mint fizikai struktúra teljesen eltűnik, a könyvtárosokat felváltják a bonyolult információkereső eszközök és felhasználóbarát interfészek. Ahhoz azonban, hogy ezek a szoftvereszközök hatékonyan működhessenek, jól

szervezett, szabványos, géppel olvasható adatokra van szükség. A katalogizálók szaktudása ritka kincs lesz, ők lesznek azok, akik megmutatják és elősegítik az Internet hatalmas erőforrásaival való hozzáférést, ők tervezik és létesítik a virtuális valóság könyvtárait.

Egy sokkal realiztikusabb és kissé komolyabb előrejelzésem szerint a virtuális könyvtár korába való átmenet lassabban fog bekövetkezni a vártnál. Ezért a 2023. év könyvtárában lesznek még könyvtárosok, talán kevesebben, mint ma, akiknek a mainál talán több koordinációs funkciójuk lesz. És – többek között – azon fognak aggódni, hogy vajon szükség lesz-e rájuk 30 év múlva.

Peter Kruger, főigazgató, Digithurst Ltd. (Egyesült Királyság):

Ha bármely mai foglalkozást tekintjük, azt mondhatjuk, hogy az elektronika mindazt felváltja, amit ma teszünk. Ez igaz a könyvtárosi hivatásra is. Munkakörük a társadalom szemében nem változik, a munka tárgya viszont igen, a papírhordozót felváltja az elektronika.

A könyvtárosok a jövőben kevésbé fognak a memóriájukra hagyatkozni, fontosabb lesz információgyűjtő és -válogató képességük. Valakinek meg kell ítélnie az információ relevanciáját, és osztályokba kell tudni sorolni az információkat; tehát a minőség-ellenőrzés felértékelődik. Ennek elmaradása esetén senki sem tudna rendet rakni az információk tömegében. A könyvtárosok többé nem fognak szétszórtnan, helyi könyvtári irodáikban ülni, hanem helyette valahol, egy csúcstechnikával felszerelt központi épületben dolgoznak. A földrajzi hely nem számít, mert az emberek nem fogják látogatni a könyvtárat: elektronikusan kapcsolódnak hozzá.

Phil Bradley, oktatási igazgató, SilverPlatter Information Ltd. (Egyesült Királyság):

2024-ben a „könyvtáros” titulus azokra az emberekre fog vonatkozni, akik közösségi művelődési központokban dolgoznak, és ott könyvekkel foglalkoznak, hasonlóan a múzeumi felügyelőkhöz. A könyvtárosi funkció átalakul „elektronikus információs navigátori” funkcióvá. Könyvtárak helyett egyéb intézményekben dolgoznak, és a felhasználók számára olyan eszközöket alkotnak, amelyek segítségével a számukra leginkább releváns és hasznos információkat lesznek képesek kikeresni az elektronikus könyvtárakból.

Ahhoz, hogy idáig eljussanak, a könyvtárosi hivatásnak át kell alakulnia. Gyökeresen új tananyagokra lesz szükség a hallgatók számára, és állandóan tovább kell majd őket képezni. Ha erre képtelenek leszünk, könyvtárosok nélküli jövő elé nézünk. 30 év nem olyan hosszú idő, ma kell cselekednünk ahhoz, hogy a jövő követelményei között helytállni tudó könyvtarostársadalmat neveljünk ki.

Philip Barker, Ember-számítógép kölcsönhatás laboratórium, Teesside Egyetem (Egyesült Királyság):

A múltban a könyvtárosok háromféle szakmai tevékenységet végeztek: az információ osztályozását, az információ tárolását könyvtári rendszerekben, és az információ hatékony visszakeresését polcokról és egyéb archiválási helyekről. Hogyan módosulnak ezek a szerepek a következő 30 évben?

Sok függ a könyvtárakban végbemenő változások gyorsaságától és elterjedésétől. Szélsőséges esetként tételezzük fel azt, hogy a mai funkciók teljes egészükben átalakulnak integrált, osztott elektronikus digitális könyvtári funkciókká, ami az olvasók számára lehetővé teszi a könyvek, folyóiratok, napilapok elektronikus változatainak keresését és használatát otthonukból, irodájukból, távközlési hálózatra kapcsolt számítógép-termináljuk útján. Egy ilyen rendszerben a könyvtárosok szerepének nagy részét a szakértői rendszerekre és mesterséges neuronhálózatokra alapozott intelligens szoftvereszközök veszik át. Mindaz a funkció, amely így nem látható el, „partizán” könyvtárosok kis csoportjára marad, akik egymással és az olvasókkal elektronikus posta útján kommunikálnak.

Monique Cleland, az Orvostudományi Könyvtár igazgatója (Lausanne, Svájc):

Erősen hiszek abban, hogy 2024-ben lesznek még könyvtárosok. Állományainkat meg szeretnénk őrizni, és könyvtárosokra lesz ahhoz szükségünk, hogy kezeljék, és a tudósok rendelkezésére bocsássák őket. A könyvtár úgy fog létezni, mint egy sokkal nagyobb információs rendszer része. Az elektronikus információ kezelésében is képzett könyvtárosok tanácsadóként működnek, akik az információforrásokhoz irányítják az érdeklődőket. A kutatók közvetlen partnereivé válnak, megkísérik kezükben tartani az információ világát, és biztosítani az információ átadását. Szükségünk lesz arra, hogy ezt a világot a maga bonyolultságában megértsük, azért, hogy az elfoglalt kutatók, orvosok és hallgatók útmutatói lehessünk.

Oktatásunk, továbbképzésünk soha nem fejlődhet be. Sok nyelv és kultúra tudóinak kell lennünk. Sokrétű számítógépes írni-olvasni tudásra van szükségünk, erősnek kell lennünk az informatikában és a rendszertudományokban is, tisztában kell lennünk ezeknek a szakterületeknek valamilyeni információforrásával. Sokoldalúnak, rugalmasnak és kezdeményezőnek kell lennünk.

Gunne Stjernvall, Könyvtári és információs szolgáltatások vezetője, Ericsson Radio System AB (Stockholm, Svédország):

Igen, természetesen 2024-ben is itt leszünk, de nem úgy, mint ma. Ma mosolygunk a 20 évvel ezelőtti lyukkártyákon, mosolyogunk hát a jövőnön is. A jövőn, amely olyan lesz, amilyené teszszük. Higgyük el, minden döntéshozónak szüksége lesz ránk. Annak a tudásnak vagyunk birtokosai, amely megmutatja, hol találja meg a döntéshez szükséges információkat. Ha nem lennénk, belefulladásnak az információs árba. Hivatásunk része lesz, hogyan kell a megfelelő információkat kiválogatni számukra.

Ha az emberek nem tudják azt 1994-ben – és sokan nem tudják –, hogyan találják meg a számukra szükséges információt, gondoljuk el, milyen bajban lehetnek majd 2024-ben! Ugyancsak kell majd nekik profi informatikus. Mindez rajtunk múlik, nem várhatunk másokra, hogy megmondják, mit tegyünk és hogyan. A könyvtárosoknak is meg kell tanulniuk, amit mindenki tud: a hatalmat sohasem adják, a hatalmat meg kell szerezni.

/First person: The future of librarians. = Information World Review, 95. sz. 1994. szept. p. 28–29./

(Roboz Péter)

A virtuális valóság mint a kommunikáció jövője

„X. Y. felőtti számítógéphez csatlakozó sisakját és kesztyűjét, rááll egy kis padlatra, és egyszerre a korallak és halak sokszínű világában találja magát...” – az ún. virtuális valóság (virtual reality, amelynek leggyakoribb szinonimája a cyberspace) fenti és a fentihez hasonló projektjei és prototípusai immár léteznek, mégpedig a számítógépes szakemberek, pszichológusok, szociológusok és művészek buzgólkodása folytán. 1993-ban – *Presence* címen – a virtuális valóság iránt elkötelezett szakemberek folyóiratot is alapítottak. A legsikeresebb kereskedelmi vállalatok (Matsushita, Fujitsu, WHK, MCA, NYNEX, USWest, Texas Instruments, Hewlett Packard, Silicon Graphics, Macintosh, Atari, Apple Computer, Lotus, IBM, Xerox, Digital Equipment) ugyancsak „érintettnek érzik magukat” a virtuális valóság dolgaiban.

Mi is a virtuális valóság? Egy olyan új interaktív médium, amely a számítógép által létrehozott mesterséges környezetbe való belépést teszi lehetővé a felhasználó számára, amennyiben ehhez speciális eszközökkel (eye-phone, data-glove, head-mounted display) rendelkezik. Elterjedésének első idejében minden bizonnyal igen intenzív ellenfele lesz a televízióknak, illetve az eddig létező összes médiumnak, később azonban valószínűleg munkamegosztást alakít ki velük.

A virtuális valóság felhasználási köre igen széles. Az amerikai orvosegyetemeken pl. felhasználásával demonstrálnak, segítségével „méri be” az operálandó szervet. Az építészetben általa jelenítik meg a majdani házat, verifikálva különféle részleteinek alkalmasságát. A forma- és gyártmánytervezés szintén a még nem is gyártott termék tulajdonságait puhatólja ki vele. A vevő vétel előtt így próbálja ki az árut.

„És persze: a virtuális valóság alkalmazásának jelentős hányada szolgál szórakoztatási célokat. Ezek egyfelől gyerekjátékok, másfelől azonban erőszakkal teli kalandok és szexuális programok is. A virtuális szex számára nemcsak speciális szemüvegeket és kesztyűket fejlesztenek ki, hanem vibrátorokkal ellátott ruhákat is, amelyek erogén ingereket váltanak ki” a virtuális valóság interaktív „megélésének” a folyamatában.

Az emberek ösidőktől fogva hajlamosak elhinni, hogy a művészeti produktumok valóságosak, s ez a hajlam a korszerű médiumoknak köszönhetően csak fokozódott. A virtuális valóság történéseiben való részvétel és jelenlét (presence) érzete azonban minden eddiginél intenzívebb lesz. Ebből következnek kockázatai. Pl. a használathoz szükséges eszközök az „interakció” folyamatában olyan traumákat és hangeffektusokat is közvetíthetnek, amelyek sérüléseket okozhatnak. (E tekintetben szabványosítással kell megszabni a visszacsatolások megengedett paramétereit.)

Ennél is nagyobb veszély a valóság és a virtuális valóság összetévesztése, az igazi valóságtól való elidegenedés (alienation), illetve a permanens és abszolút „karneválosodás”. Itt a pszichológusoknak és szociológusoknak kell angazsálniuk magukat, részben hogy az említett veszélyeket töviről hegyire kiismerjék, részben hogy még a virtuális valóság elterjedése előtt a veszélyek kiküszöbölésére alkalmas javaslatokkal álljanak elő.

/RANKOV, P.: Budúcnost' komunikácie patrí virtualnej realite. = Knižnice a informácie, 26. köt. 5. sz. 1994. p. 196–200./

(Futala Tibor)